

Predstavlja se vam Jaro Lajovic

■ IZVLEČEK

Jaro Lajovic je zdravnik, prevajalec medicinskih in farmacevtskih besedil, eden od soavtorjev temeljnega slovenskega učbenika interne medicine, pred leti tudi urednik ugledne medicinske strokovne revije ter številnih zdravstvenih priročnikov, splošnih leksikonov in enciklopedij. Bil je eden od sestavljalcev *Velikega angleško-slovenskega slovarja OXFORD-DZS*. Je dejaven član slovenskih in mednarodnih strokovnih združenj. V društvu DZTPS zelo tvorno deluje že petnajst let.

KLJUČNE BESEDE: *intervju, zdravnik, prevajalec, urednik, medicina, farmacija, računalništvo, jezikoslovje, statistika*

■ ABSTRACT

Introducing Jaro Lajovic

Jaro Lajovic is a consultant in medicine, translator of medical and pharmaceutical texts, and co-author of the essential Slovene textbook of internal medicine; for several years he was editor of a renowned medical scientific journal and has also been editor of several health handbooks, general dictionaries and encyclopedias. He was one of the compilers of the *Comprehensive OXFORD-DZS English-Slovene Dictionary*. Jaro Lajovic is an active member of several Slovenian and international associations. Over the last fifteen years he has been one of the most active members of the Slovenian translators' association DZTPS.

KEY WORDS: *interview, doctor, translator, editor, medicine, pharmacy, computing, linguistics, statistics*

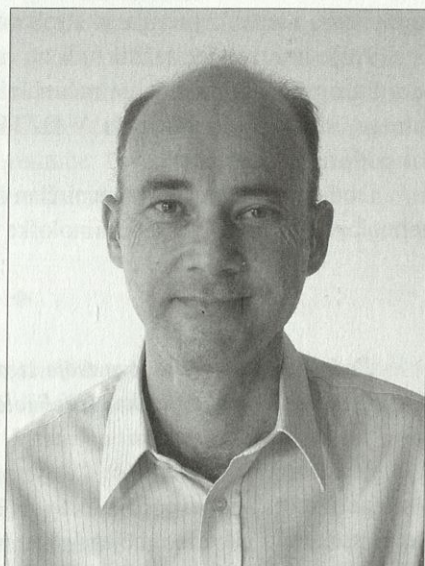

Foto: Andrej Lajovic

Jaro Lajovic, petnajst let član DZTPS in zadnji dve obdobji tudi član upravnega odbora društva, je po izobrazbi zdravnik. Specializiral je interno medicino in je med avtorji prvega slovenskega strokovnega učbenika *Interna medicina*. Poleg medicine so njegovo zanimanje že med študijem pritegnili računalništvo, jezik in jezikoslovje. Tedaj je bil glavni urednik strokovne revije *Medicinski razgledi*. Po študiju se je usmeril v praktično medicino. Po več kot desetih letih kliničnega dela (več let v ljubljanskem Kliničnem centru) se je odločil za samostojno delo,

ki združuje strokovno prevajanje, avtorsko in uredniško delo ter svetovanje. Medtem je opravil tudi podiplomsko izobraževanje iz statistike. Je soavtor *Slovenskega velikega leksikona* in *Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford*. Bil je glavni urednik slovenske izdaje *Velikega zdravstvenega priročnika MSD*, (so)urednik je bil tudi pri številnih drugih projektih, od *Velikega splošnega leksikona*, več strokovnih zbornikov in poljudnomedicinskih publikacij do *Družinske zdravstvene enciklopedije*. Pri večini teh del, pa tudi pri drugih, je sodeloval kot prevajalec. Zadnja leta največ časa namenja prevajanju strokovnih besedil iz medicine in farmacije.

Svoje interese je razširil tudi na računalniško podprto prevajanje. Dejaven je v Evropskem združenju za računalniško prevajanje; od leta 2001 je član izvršilnega odbora tega združenja. V DZTPS je vodil nekaj seminarjev o računalniško podprtem prevajanju.

Dodajmo še, da je ustanovni član in tajnik Slovenskega društva za jezikovne tehnologije in predsednik terminološke komisije Statističnega društva Slovenije.

Področij, na katera sega tvoje strokovno delovanje, je več: medicina, prevajalstvo, urednikovanje, jezikovne tehnologije, statistika. Kaj od tega bi postavil na prvo mesto, kako bi razvrstil afinitete?

Vprašanje je zahtevnejše, kot se zdi na prvi pogled. Če bi moral kaj od naštetega izbrati kot prvo, bi bilo to najbrž prevajanje. To je v zadnjih petnajstih letih pomenilo glavnino mojega dela, hkrati pa gre za področje, ki mi je posebej blizu: gre za nekaj, za kar je potrebnega veliko posluha – besede so filigransko orodje –, veliko truda, zavzetosti, znanja ... Gre za delo, ki nikoli ni nezahtevno, a vrača zadovoljstvo, če je dobro opravljeno. Lastno zadovoljstvo nad pripravljanim besedilom, ki ga dopolnjuje zadovoljstvo tistih, za katere je besedilo pripravljeno. Tak opis se morda zdi presenetljiv, saj govoriva o »suhih« znanstvenih in tehniških besedilih. A po mojem prepričanju vsak prevajalec potrebuje vsaj kanček tistega občutka, ki ga laik pričakuje od prevajalca poezije. Mislim, da to niti ni povezano (samo) z usposobljenostjo prevajalca: gre za lastnosti, ki naj bi jih prevajalec imel in naj bi si zanje tudi prizadeval. Za uspešnost našega dela je ključna sposobnost »asimilacije« izvirnika in posredovanja tega.

Ker mi je prevajalstvo pri srcu, me pritegujejo tudi s tem povezana vprašanja: od računalnikov do programov in interneta, ki so v zadnjih dveh desetletjih močno spremenili prevajalsko delo. Seveda je tu tudi nastavek zanimanja za prepoznavnost samega profila prevajalca, vrednotenje prevajalskega dela, standarde kakovosti in korektnosti – etike, če želiš –, organiziranosti področja in tako naprej. To so stvari, pri katerih nas čaka še veliko dela in ki žal ne gredo tako hitro, kot bi želeli, da bi šle.

A vrtna se k tvojemu vprašanju. Našteti področji ni mogoče razvrstiti tako, da bi bilo eno prvo in eno zadnje, ker so tesno povezana in zato omogočajo, da prinesem drugačen, širši – in s tem, upam, kakovostnejši – pristop v projekte, pri katerih me povabijo k sodelovanju. Povezovanje področij je pomembna in dragocena oblika specializacije. Strokovnjakov, ki poglobljeno obvladajo posamezna področja, je precej. Vedno pa primanjkuje tistih, ki lahko z obvladovanjem nekaj področij delujejo povezovalno. Tega bi se morali zavedati vsi prevajalci. Vsakemu, ki se z jezikoslovno izobrazbo odpravlja na pot poklicnega prevajalca, toplo priporočam, naj izbere stroko, v katero se bo poglobil in jo spremljal: šele to odpira vrata kakovostnim prevodom, s tem pa tudi vrata zadovoljstvu z lastnim delom. Morda je to »poklicna deformacija«, a med delom prevajalca in zdravnika vidim številne vzporednice. Odgovornost, potreba po dodatni specializaciji, resnost, zaupnost ... vse to (pa še kaj) so stvari, ki so povezane z delom prevajalca in zdravnika.

Osnovno smer v življenju si ponavadi zakoličimo s študijem. Izbral si medicino in v zdravniški praksi si prebil več let. Kje in kako se je na tej poti prebudil Jaro – prevajalec?

Ljudje nosimo v sebi različne zmožnosti. V zgodnjih letih se praviloma odločimo za eno smer in se ji posvetimo; razlogi za odločitev, ki jo potem uresničimo, niso vedno povsem razvidni niti nam samim. Tudi pri meni je zaradi spleta okoliščin medicina »zmagala« nad matematiko (ta ji je bila najmočnejša tekunica), računalništvom in nad pravom, ki se je tudi vpletalo v razmislek. Včasih se zdi, da je naključje tisto, ki dokončno odloči, verjetneje pa odloči najmočnejša afiniteta. Vsaj zase bi rekel tako, saj odločitve za študij medicine nisem nikdar obžaloval; če bi moral izbirati še enkrat, bi izbral enako. Delo v medicinski praksi sem imel rad, dalo mi je marsikaj in me je človeško obogatilo. To zadnje omenjam iz hvaležnosti do vseh – nekaterih kolegov in številnih bolnikov –, ki so mi to podarili.

Jeziki se torej niso kazali kot ena od možnosti pri izbiri študija. Odločitev za nadaljnjo pot v smeri prevajanja se zato najbrž zdi presenetljiva. Vanjo se splete nekaj niti: ljubezen do knjig, ki jo je od otroških let vodilo navdušenje nad tem, kaj je mogoče doseči z besedami, najstniška ljubezen do pisanja, kot posebna sreča pa več kot odličen srednješolski učitelj angleščine, profesor Petelinšek.

Seveda je še nekaj, kar je odigralo vlogo, čeprav to zaradi odmaknjenosti časa težko umestim. Moj oče je bil po študiju pravnik, odrasčal pa je v liberalnem, demokratično in s tem tedaj proangleško usmerjenem okolju. Izvrstno je obvladal angleščino, in ko je bil zaradi svojih političnih stališč nezaželen in preganjan,

se je preživiljal s prevajanjem. Uveljavil se je in pozneje, ko so se vremena malo zjasnila, so ga ob njegovem pravniskem delu naprošali še za prevode. To je bilo v mojih otroških letih in ne dvomim, da je tisto, kar sem tedaj ujel (ne da bi se danes spominjal, kaj je to bilo), ostalo v meni in vplivalo name.

Pogosto me vprašajo, zakaj sem od medicine prešel k prevajanju. Povod je bil precej trivialen: po razmisleku se mi je začelo kazati, da v tako in drugače problematičnih razmerah tedanje prakse nadaljevanje pomeni pot v nezadovoljstvo. Ker sem si do tedaj nabral precej uredniških in nekaj prevajalskih izkušenj, okoliščine pa so se primerno sestavile, sem se odločil za skok v »svobodo«. Potrebna je bilo kar nekaj poguma, a odločitve nisem nikdar obžaloval. Vsaj do slej se je obnesla zelo dobro.

Ko si se začel ukvarjati s prevajanjem – je bilo to dopolnilo tvojega osnovnega poklica ali nasprotno: odmik, želja, da bi se v življenju ukvarjal s čim povsem drugim?

Sprva je šlo za dopolnilo poklicnega dela: slovenjenje in prirejanje informativnega gradiva, ki se je – še v času dela v bolnišnici – prevesilo v prevajalsko in uredniško sodelovanje z založbami. Podrobnostim se morava zaradi preobširnosti odreči. Pa vendar: konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let so računalniki šele vstopali v založniško delo. To je dalo tedanjim projektom neki mik in jih postavljalo kot izziv. S programiranjem računalnikov sem se ukvarjal od srednje šole. Ko so se pojavili prvi mikroračunalniki, smo jih začeli uporabljati kot pripomočke za pisanje. Moj prijatelj dr. Primož Jakopin, ki je dejaven na področju jezikovnih tehnologij, je razvil odlično programsko opremo za več okolij in takoj smo jo začeli s pridom uporabljati. Spomnim se sestankov, na katerih smo sredi osemdesetih let v prostorih DZTPS razpravljali o teh temah.

To je bil računalniško romantičen čas. Tedanja država do nove tehnologije ni bila prijazna, zato smo opremo dobivali, kakor smo vedeli in znali. Drznejši so male računalnike tovorili v nahrbtnikih čez severno steno Mangarta. Sam nisem bil med njimi in spominjam se, da sem moral jugoslovanski carini plačati kazen zaradi »laganja uradni osebi« (ali tako nekako), ker sem prijavil prenizko vrednost uvoženega računalnika ...

Želja po ukvarjanju z nečim povsem drugim me je v zvezi s prevajanjem spremljala le v trenutkih, ki sem si jih vzel povsem zase. Pa bom to drobtinico navrgel, ker me privlači še danes. Po spletu okoliščin (med drugim tudi tega, da sem se osem let učil latinščine) se mi je italijanski jezik dovolj približal, da sem vzel v roke nekatere italijanske pesnike. Očarali so me npr. Quasimodo, Montale, Ungaretti. Prebiral sem Zlobčeve prevode, hkrati pa sem se spraševal, kako

bi se sam lotil njihovih še neprevedenih izmuzljivih »čipk«, prepolnih asociativnih povezav. To so bili poskusi ukvarjanja z nečim povsem drugim – poskusi, ki so v prevajalskem smislu to seveda tudi ostali.

Praviš, da vidiš podobnost med delom zdravnika in prevajalca. Verjetno nihče ne bi ugovarjal, da zdravniški poklic zahteva celega človeka. Glede prevajanja pa še obstaja mnenje, da je to bolj neka pristočasna dejavnost, s katero se lahko ukvarja vsak, ki ga to veseli.

Dotikava se širšega vprašanja intelektualnega dela. Zato je vzporednic veliko in lahko veljajo tudi za druge dejavnosti. Gotovo pa je zanimiva primerjava zdravniškega in prevajalskega dela. Tudi zato, ker osvetli nekatere glavne primanjkljaje na prevajalskem področju.

Za opravljanje vsakega intelektualnega dela morajo biti izpolnjeni nekateri formalni pogoji. Večinoma je to dosežena formalna izobrazba. Temu se potem glede na zahtevnost, okoliščine in drugo pridružuje »nadgradnja«. Na primer v obliki specializacije, stalnega izobraževanja, tudi institucionalnih okvirov za zagotavljanje nekih standardov ter s tem možnosti za varovanje uporabnika in izvajalca. Hkrati morajo biti za ustrezno raven stroke izpolnjeni še nekateri zunanji pogoji, zlasti ustrezna ozaveščenost izvajalcev in uporabnikov.

Kaj ta poenostavljena skica pomeni v praksi? Za izvajanje zdravniškega dela je potrebna diploma fakultete. Temu se danes nujno pridružujeta specializacija s posameznega področja in stalno izpopolnjevanje. V medicini je to vključeno v nadzor Zdravniške zbornice. Zbornica spremlja omenjene zadeve, med njenimi nalogami je tudi zagovarjanje interesov bolnikov in zdravnikov. Glede zunanjih pogojev, katerih izpolnitev je vsaj tako nujna, sta tu zdravniška zavest, tudi etika, in ozaveščenost uporabnikov. Ustrezno obveščena in, vsaj kar zadeva osnovna dejstva, izobražena javnost je nujna za ustrezno raven in delovanje zdravstvenega sistema.

Pri prevajanju je položaj podoben, a so stvari so veliko manj dorečene. V DZTPS so pogoji za sprejem v članstvo jasni. Trg prevajalskih storitev je že precej bolj nezadovoljiv. To samo po sebi ne bi bila taka težava – tudi z »zdravljenjem« se ukvarjajo mazači –, ko bi bili bolj dorečeni drugi dejavniki. Specializacija je tudi pri prevajanju danes podobno nujna, kot je v medicini; tega se kolegi(ce), ki delajo po visokih standardih, zavedajo in se usmerjajo na specifična področja. Zlasti mlajšim bi morali to potrebo predstaviti čim prej. Ne govorim o formalizaciji tega, temveč preprosto o zavedanju, da je to potrebno. Le obvladanje področja, s katerim se prevajalec ukvarja, ga postavlja v enakovreden in suveren položaj v razmerju do naročnikov. Omogoča tudi ustvarjanje javne podobe poklica in, ne nazadnje, daje

izhodišča za finančno uspešnost. Tudi stalno izobraževanje je vzporednica z medicino. Menim, da je DZTPS v tem pogledu naredil veliko.

Če slediva prej zarisani skici, prideva do točke, ki zbuja med prevajalci precej pozornosti, zanimanja in tudi polemik – do zamisli o zborničnem sistemu urejanja stroke. Ta tema zaradi pomembnosti in obširnosti presega okvir tega pogovora. Vseeno na kratko: menim, da je ta smer prava. Duh časa ji je sicer manj naklonjen, zlasti ker delovanje takega sistema razume narobe (praviloma se vulgarizira kot cehovstvo in podobno) oziroma ga omejuje le na eno komponento. A dobro delujoč zbornični sistem zagotavlja jasna pravila in preglednost, hkrati pa tudi zavzetost. Nasprotovanje tej smeri urejanja je voda na mlin usvarjanja in/ali ohranjanja »ribarjenja v kalnem«, v katerem potegne kratko prevajalska skupnost, posredno pa celoten prostor, vezan na njeno delo.

Tudi o drži prevajalcev in ozaveščenosti uporabnikov je mogoče reči veliko. Menim, da bi se morali zavzemati za boljšo prepoznavnost naše stroke, z izpolnjevanjem visokih strokovnih standardov in s korektnim komuniciranjem (tudi medsebojnim!) gojiti njen ugled, s kompetentnostjo pa »vzgajati« uporabnike in javnost. Zdravniki se že dolgo vključujejo v izobraževanje bolnikov, a v prevajalstvu je to precejšnja *tabula rasa*.

Pri znanstveno-tehniškem prevajanju je poznavanje strokovnega izrazja in razumevanje vsebine zelo pomembno. Medicinsko izhodišče ti je tu v veliko pomoč, a najbrž se vseeno pojavljajo izzivi. Kako se spoprijemaš z njimi?

Poznavanje področja, ki ga prevajaš, ni le prednost – je nujnost – to se navezuje na že izrečeno o specializaciji. Vsaka stroka ima področja, ki so posebno trdi orehi. Praviloma so to področja, ki se hitro razvijajo. Tega je veliko zlasti v naravoslovju. Seveda se, tudi če si strokovnjak za neko področje, neredko znajdeš v zadregi. Ne toliko v smislu razumevanja kot v smislu srečevanja novih izrazov. Znajdeš se pred tem, da je treba ugotoviti, ali je kak strokovnjak že predlagal/uporabil slovenski izraz; pri tem pač izkoristim svoj krog strokovnih poznanstev, upošteva tudi to, kateri od zdravniških kolegov jeziku posveča pozornost. Ne nazadnje pa je včasih treba oblikovati rešitev. To so najzamudnejši vidiki dela: iskanje informacij v osebnih stikih na eni strani ali razmislek o ustreznem terminu na drugi. Navsezadnje mora biti izbira taka, da jo lahko zagovarjaš.

Medicinskega dvo- ali večjezičnega slovarja za slovenščino še nimamo. Kako premoščaš to vrzel?

Tudi tu je poznavanje stroke in s tem poznavanje virov v veliko pomoč. Ker gre razmislek o tem tako rekoč »samodejno«, ga tule ni najlažje prestreči v praktično uporaben odgovor. Zagotovo je splet nekaj, brez česar si prevajalskega dela ni več mogoče predstavljati: iskanje, za katero je potrebne nekaj specifične večšine, pomaga najti vsaj okvir vsebinske ali terminološke rešitve. V podrobnosti o spletnih virih se ne bi spuščala, a omenim naj npr. bibliografsko zbirko COBISS. V njej je mogoče najti v knjižnicah dosegljive publikacije, po katerih je treba seči, če na spletu ali v slovarjih ni odgovora, hkrati pa pri evidentiranih člankih pogosto najdemo povzetke v angleščini in slovenščini, to pa je lahko pot do specifičnih terminov.

Od »klasičnih« virov so tu enojezični strokovni slovarji, kot sta *Dorland* in *Stedman* za angleščino in *Slovenski medicinski slovar* za slovenščino. Slednji je veliko in pomembno delo, za rabo katerega pa je pri prevajanju potrebnega dovolj medicinskega predznanja.

Spraševali so me, ali ne bi kazalo pripraviti angleško-slovenskega in slovensko-angleškega medicinskega slovarja. Na Inštitutu za biomedicinsko informatiko so pred časom razmišljali o slovenjenju znanega medicinskega tezavra MESH, a je pobuda zaradi praktičnih vidikov zastala. Tak projekt bi lahko bil odlično izhodišče za slovar. Dodati pa moram, da je zamisel o »klasičnem« slovarju za tako specifično in dinamično multidisciplinarno področje, kot je medicina, pri današnjih alternativnih možnostih verjetno preživeta. Pri tem imam v mislih predvsem spletne rešitve wiki – wikipedijo in wikislovarje. Verjetno bi bila Sekcija za medicinsko terminologijo pri SAZU pravo mesto za začetek takega dela; seveda pa morajo biti za to izpolnjeni nekateri pogoji, npr. kader, računalniška podpora itn.

Poleg angleščine delam tudi z nemščino, oboje skoraj izključno v stroki. To omenjam, ker vem, da se pri prevajanju medicine in farmacije pojavljajo terminološki problemi tudi pri delu z drugimi jeziki. Iskanje rešitev je podobno, čeprav včasih zahtevnejše.

Leta 2002 je izšel Veliki zdravstveni priročnik za domačo uporabo, prevod ameriškega priročnika Merck Manual of Medical Information – Home Edition. Pripravo izdaje si vodil kot glavni urednik, deloma si sodeloval kot prevajalec. Kateri so bili glavni izzivi pri tem delu?

Ta knjiga je morda najboljšo poljudno delo iz medicine. To je razumljivo, saj je nastala iz strogo strokovnega, zdravniškega priročnika z več kot stoletno

tradicijo. Temu strokovnemu priročniku so odvzeli za laika nepotrebne podrobnosti, besedilo pa preoblikovali za lažjo berljivost.

Prestavitev v slovenščino smo zastavili podobno: k prevajanju smo povabili ugledne slovenske medicinske strokovnjake, tako da je vsak poslovenil besedilo iz svoje stroke. Prosili smo jih, naj predlagajo spremembe, kjer se lokalna situacija razlikuje od ameriške, opisane v knjigi – naj bo glede obolenosti, zdravljenja ali drugih podrobnosti. Morda največja težava je bila uveljavitev sprememb, ki so jih predlagali strokovni sodelavci oziroma ki sem jih predlagal sam, v pogovoru z založnico izvirnika. Vendar smo v argumentiranih pogovorih dosegli različico, s katero smo lahko zadovoljni.

Manj znano je, da je ta knjiga lahko imeniten terminološki, slovarski ali pojasnjevalni pripomoček za prevajalca, ki se ukvarja z medicino. Izvirnik in prevod sta pripravljena »stran na stran«, to pomeni, da lahko pogled v stvarno kazalo slovenske izdaje pripelje do izraza v angleški in nasprotno. Pomanjkljivost je, da teh dveh besedil ni v elektronski obliki (Merckov angleški domači priročnik na spletu ni identičen s tedaj uporabljenjo knjigo), zato si je mogoče tako pomagati le, če sta pri roki slovenska in ameriška izdaja.

Kako si kot samostojni prevajalec organiziraš delovni dan?

Vsi, ki opravljamo to delo, vemo, da je nujna precejšnja samodisciplina. Pri velikem obsegu dela nedoslednosti hitro podrejo razpored – tega pa si pri partnerjih, ki so tudi sami vezani na roke, človek ne želi privoščiti. Spoštovanje dogovorjenih rokov in kakovost izročenih besedil sta pri našem delu ključna. Mimogrede: včasih se mi zazdi, da se prevajalci tega premalo zavedajo.

Samostojno določanje urnika pa prinaša tudi dragoceno svobodo, ki si je sicer ne bi mogel privoščiti. Razpored dela čez dan je povsem prožen. Ob ustreznem načrtovanju in pravočasnem dogovoru s partnerji si je mogoče načeloma privoščiti tudi več prostih dni, kot bi si jih lahko sicer. Skratka: osebno sem s takšnim *modusom vivendi* zelo zadovoljen.

Le bežno sva se doslej dotaknila tvojega tretjega interesnega področja – računalniških orodij za prevajalce in računalniškega prevajanja. Lahko poveš več o tem?

Nastavke zanimanja za uporabo računalnika pri prevajanju sem že omenil. Ko sem se odločil, da bo prevajanje moja glavna dejavnost, se je razmišljanje o možnih računalniških orodjih kot pomoči pri delu vrnilo. Prebiral sem članke s tega področja in najprej navezal stike z Muriel Vasconcellos, *spiritus movens* Ameriškega združenja za računalniško prevajanje (AMTA). Z njeno spodbudo

Poročilo Jara Lajovica o konferenci AMTA, Združenja za računalniško prevajanje v Amerikah, ki je bila oktobra 2003 v New Orleansu

in ob podpori profesorja dr. Štefana Adamiča sem se ob Chesapeake Bayu v ZDA udeležil svoje prve konference s tega področja.

Taka srečanja so bogat vir informacij in stikov. Začele so se tkati vezi, sam sem nato redno spremljal srečanja AMTA in Evropskega združenja za računalniško prevajanje (EAMT). Ob tem se je širilo moje obzorje na področju, ki sem ga spremljal pozorno, a ves čas z vidika uporabnika, ki pri delu čuti potrebo po odrojdih in izbira najustreznejša med tistimi, ki so na voljo, ne da bi se sam spuščal v njihov razvoj. Ker so me zanimali razmislek, težave in dosežki pri »malih« jeziki, sem obiskal družbo, ki je v Bilbau razvijala sistem za baskovski jezik, in o tem tudi poročal EAMT.

EAMT povezuje ljudi z zanimanjem za prevajalska orodja z računalniškim prevaja-

njem vred. Njegovi člani so uporabniki, razvijalci, raziskovalci, pa tudi »opazovalci« tega razgibanega področja. Obstajata še ameriško in azijsko združenje, vsa skupaj so povezana v Mednarodno združenje IAMT. EAMT organizira konference, izdaja bilten, vzdržuje redno posodabljan priročnik *MT Compendium*, vzdržuje spletno mesto z gradivom, neformalno pa omogoča stike, ki se posebej razživijo na dogodkih v njegovi organizaciji.

Dogodki v organizaciji EAMT so bili tedaj »zahodnoevropsko« usmerjeni – zemljepisno in vsebinsko. Zdelo se mi je prav, da bi njihov krog razširili, zato sem se zavzemal, da bi katerega od njih pripravili pri nas. Kaže, da so bili moji argumenti prepričljivi, in izvršilni odbor se je odločil, da bo srečanje združenja leta 2000 v Ljubljani. Lokalne odgovornosti sem prevzel sam, veliko praktično pomoč pa je zagotovil predsednik SDJT dr. Tomaž Erjavec. Konferenca je bila uspešna, sodelujoči pa zadovoljni ne le s strokovnim programom, ampak očarani tudi nad Ljubljano in Slovenijo, ki sta bili za večino tujih udeležencev dotlej neznanki. Uspešno izpeljana naloga je najbrž botrovala temu, da so me leta 2001 na *Machine Translation Summitu* v Santiagu de Compostela izvolili v izvršilni odbor EAMT, v katerem še vedno sodelujem.

Naj ob tem omenim še spletno mesto, ki ga pripravlja in razvija John Hutchins, eden vodilnih poznavalcev področja, (so)avtor knjig in prispevkov o računalniškem prevajanju in nekdanji predsednik EAMT: <http://ourworld.com-puterve.com/homepages/wjhutchins>.

Računalniško prevajanje je že dolgo izziv za razvijalce in za uporabnike. V širši javnosti si marsikdo naivno predstavlja, da bodo računalniki nadomestili prevajalce. Kaj meniš o tem?

Računalniško prevajanje priteguje največ pozornosti, navdušenja in pomislekov, a je le eno od orodij za računalniško podprto prevajanje. Če prevajalec dela z jezikovnimi pari, za katere obstaja taka podpora, jo lahko s pridom uporabi. Sicer pa je za poklicnega prevajalca koristneje, da pozornost osredotoči na druga orodja, od pomnilnikov prevodov do pripomočkov za luščenje terminologije.

Področje računalniškega prevajanja je zelo propulzivno. Klasičnim sistemom (zasnovanim na pravilih) so se v novjšem času pridružili statistični in zasnovani na zgledih, ob tem pa še hibridni. V raziskovalnem smislu se morda tu dogaja več kot kdajkoli prej, kar je opazno tudi na naših konferencah, kjer se zadnja leta povečuje delež raziskovalnih prispevkov.

Verjamem v računalniško prevajanje. Seveda pa moram to prepričanje umestiti v okvir. Večinoma programska oprema omogoča »nekakšno prevajanje« besedil, ki bi sicer sploh ne bila prevedena. Tipičen zgled so spletne strani v neznanem jeziku. Če ne bi obstajala možnost, da jih uporabnik s klikom spremeni v obliko, iz katere lahko vsaj približno razbere, za kaj gre, bi take strani zanj ostale nedostopne. Ta segment za prevajalce ni zanimiv, razen morda posredno, saj lahko odpira potrebo po njihovi storitvi, če se uporabnik želi poglobiti v besedilo, ki ga je »ujel« tako.

Zanimivejši sistemi prevajalcu ponudijo dovolj dober »surov« prevod, da se prevajalčevo delo nadaljuje od tam. Zgled v velikem obsegu uporabljanega sistema te vrste je orodje, zraslo iz evropskega projekta EuroTra, ki ga uporabljajo Skandinavci za prevajanje patentne dokumentacije. V potrditev prepletenosti teh orodij naj omenim, da lahko podobno sposobnost (čeprav z-manjšim dosegom) pokažejo nekateri pomnilniki prevodov, če so njihove baze dobro grajene in vzdrževane.

Še korak dlje so sistemi, kot je EuroSystran: program, ki ga je zasnovala družba Systran, a ga je pozneje povsem prevzela, vzdrževala in gradila Evropska unija. Tu so prevodi med nekaterimi jezikovnimi pari zelo dobri, med drugimi pa tako zadovoljivi, da jih uporabniki v ustanovah EU uporabljajo brez posegov prevajalcev. Če pa je besedilo potrebno kot čista različica, je sodelovanje prevajalca seveda nujno.

Ali bo računalnik sčasoma nadomestil prevajalca? Na nekaterih področjih morda, nikakor pa stroj ne pomeni tekmeča v dogledni perspektivi, v nekaterih smereh – recimo v literaturi – pa sploh ne.

***Zaokroživa najin pogovor proč od stroke, s tvojim prostim časom. Kaj te vese-
li in ti daje energijo za nadaljnje delo?***

»Ljudje so vse, kar imamo,« je rekel nekdo in strinjam se. Rad imam čas, ki ga z bližnjimi in s prijatelji namenimo pogovoru, obisku gledališča, izletu, kolesarjenju ... Prevajalsko delo je precej »solistično« in deloma si zato želimo stika z drugimi. A meni ne gre le za to: z miselno razgibanimi ljudmi (na srečo jih v moji okolici ni malo) je vse veliko zanimivejše – za nekakšno ustvarjalnost v takšnih stikih gre, za nove poglede, razlage, zamisli, načrte ...

Prosti čas zelo rad izpolnim tudi z branjem. Med neleposlovjem sem segal in še veliko segam po delih o zgodovini, zlasti naši polpretekli. Če želi človek ti-
sto, kar doživlja danes, umestiti in razumeti, potrebuje temeljit pogled nazaj in razmislek o njem. Ne le o dejstvih, temveč tudi o človečnosti, modrosti, etiki ... Tega se premalo zavedamo, čeprav je že Cicero dejal: »Historia ... lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae.« Na pol poti od take literature k leposlovju so esejske objave, med katerimi občudujem tiste izpod peresa Draga Jančarja. Z njegovim imenom sva že pri leposlovju, ki je drugi del branja. A tega ni mogoče strniti na kratko, saj ni ulovljivo v nekaj stavkov.

Navzven razgibani čas je namenjen zlasti hoji in kolesarjenju. Ker smo precej v Kranjski Gori, so ti izleti in prevožene poti razprostrti zlasti tam okoli. Kadar pa je mogoče, je daljši prosti čas namenjen tudi potovanjem. Naj bo za konec tale anekdota s potovanja. Tri leta po slovenski osamosvojitvi sva z boljšo polovico pet tednov z avtodomom križarila po Novi Zelandiji. Seveda je bilo treba vsakokrat, ko je beseda nanesla na najino domovino, pojasnjevati, kje, kaj, koliko itd. En sam sogovornik je vedel, da Slovenija meji z Makedonijo, večini je pomagala šele omemba Avstrije in Italije. Tako sva na ladji v Milford Soundu, na jugu Južnega otoka, sedela s prijaznim starejšim parom, ki ga je zanimalo, od kod sva. »Iz Slovenije,« sva povedala, »če veste, kje je to.« »Seveda! Slovenija, Bled, Bohinj, Kranjska Gora!« sta naju presenetila. Izkazalo se je, da sta Angleža, ki sta hodila na Gorenjsko na počitnice. »Blizu Kranjske Gore je slap, pod njim pa most le za dve osebi,« je dodal gospod. Ja, res majhen svet: poznavalci so v tem že prepoznali nekdanji most na poti do spodnjega Martuljškega slapa ...